

Останнім часом деякі вчені-історики та відповідальні працівники Центрального державного архіву громадських об'єднань України піддають сумніву зафіксовані в архівних документах та виданнях історичної й меморіальної літератури відомості про кількість учасників підпільно-партизанського руху в Україні в період Великої Вітчизняної війни (1941–1945 роки) та вірогідність наслідків завданих ними збитків німецько-фашистським загарбникам, їхнім сателітам і прислужникам.

Василь КОНЬКОВ,
голова Комісії у справах колишніх партизанів
Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років
при Верховній Раді України

І ТИХ ДНІВ НЕ ЗМОВКНЕ СЛАВА...

Ідеться про це й у нещодавно виданій Центральною державним архівом громадських об'єднань України книжці «Партизанська війна в Україні», де, зокрема, опубліковано щоденники колишніх командирів партизанських з'єднань С. Ковлака, С. Руднева, М. Попудренка, М. Наумова, М. Шукаєва та Г. Балицького. У передмові цього видання його укладачі висловили великі сумніви щодо вірогідності втрат живої сили противника, вони вважають, що опубліковані відомості про 468.682 убитих і поранених гітлерівців, їхніх союзників і посібників завищено у десять-п'ятнадцять разів. На їхню думку, нереальною є й кількість учасників партизанської боротьби – 501 тисяча осіб. Вони вважають реальними показники 200–220 тисяч партизанів, тобто цифри, які зазначено у шеститомній «Історії Великої Вітчизняної війни Радянського Союзу 1941–1945 років».

Схожі припущення висловлювали й деякі інші вчені-історики. Водночас ніхто з них не наводить будь-яких вірогідних спростувань чи доказів щодо затверджених свого часу відомостей Центрального Комітетом Компартії України.

У зв'язку з цим Комісія у справах колишніх партизанів Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років при Верховній Раді України прийняла рішення доручити групі відповідальних працівників укотре ознайомитися з відповідними архівними матеріалами, звітами колишніх партизанських з'єднань і загонів, історичною літературою.

В ході роботи члени комісії докладно вивчили в Центрально-

му державному архіві громадських об'єднань України всебічно обґрунтовану записку Інституту історії партії при ЦК Компартії України про підсумки підпільно-партизанського руху в Україні в 1941–1945 роках (ЦДАГО України. Ф. № 39. Оп. № 9. Спр. 2. Арк. 65–85). Доречно також наголосити, що в розробці й підготовці вказаної записки також брала участь Комісія у справах колишніх партизанів при Президії Верховної Ради Української РСР.

Установлено, що перші загальні відомості про кількість колишніх партизанів, які брали участь у боротьбі з німецько-фашистськими загарбниками у складі партизанських з'єднань, загонів і груп, підпорядкованих Українському штабу партизанського руху, опублікували по закінченні війни. Саме тоді вперше було оприлюднено цифру 200–220 тисяч осіб.

У зв'язку з тим, що до партійних, державних органів та до Комісії у справах колишніх партизанів уже після опублікування зазначених відомостей почали масово звертатися колишні партизани й підпільники, яких вчасно не взяли на облік, ЦК Компартії України прийняв рішення продовжити роботу в цьому напрямі за участю обкомів, райкомів партії та партійних організацій. У результаті було встановлено та взято на облік ще майже 115 тисяч активних учасників партизанського руху, 58 підпільних обкомів і райкомів партії, а також окремих підпільних партійних організацій.

Але й після цього до облікових даних не увійшли члени партизансь-

ких загонів, котрих надсилали у тил ворога в перші дні війни, але доля яких на той час була не з'ясована. Не врахували також громадян, які брали участь у діяльності численних розвідгруп органів Держбезпеки та військової розвідки, у з'єднаннях спеціального призначення, а також осіб, що були в складі численних груп десантників. Залишилися поза обліком і учасники груп опору та загонів самооборони.

Тому 27 листопада 1973 року ЦК Компартії України знову прийняв постанову, якою зазначив, що партійні комітети республіки за участю працівників Комісії у справах колишніх партизанів та Інституту історії партії провели значну роботу щодо виявлення та обліку учасників антифашистського підпілля і партизанського руху, але ця робота має тривати. Обкоми партії, Комісію у справах колишніх партизанів та Інститут історії партії зобов'язали в 1973–1974 роках здійснити додаткову роботу з уточнення даних кількості партизанів, підпільників та учасників інших форм боротьби з німецько-фашистськими загарбниками в період Великої Вітчизняної війни.

На підставі документальних матеріалів обкомів Компартії України, Українського штабу партизанського руху, розвідувальних органів Генерального штабу Радянської Армії, штабів партизанського руху при військових радах фронтів, органів державної безпеки, звітів командування партизанських формувань, підпільних партійних комітетів, керівників комуністичного підпілля, відомостей Комісії у справах колишніх партизанів Великої

Вітчизняної війни та актів комісії з обліку злочинів фашистських окупантів було встановлено загальні відомості про кількість партизанів і підпільників, учасників інших форм боротьби з ворогом. Ці відомості було узагальнено й опубліковано в спеціальній Записці Інституту історії партії при ЦК КП України за підписом його директора В. Юрчука. Вказані відомості зберігаються у фондах Центрального державного архіву громадських об'єднань України.

Усього в період Великої Вітчизняної війни на тимчасово окупованій території України діяли 60 партизанських з'єднань, дивізій і бригад, а також 1993 партизанські загони, розвідувально-диверсійні групи, які не входили до складу партизанських з'єднань. У складі партизанських формувань нараховувалося 501750 бійців і осіб командно-політичного складу.

Активну роботу проводили 23 підпільні обкоми КП(б)У, 223 міськкоми, райкоми, окружки, центри КП(б)У, 12 підпільних обкомів ЛКСМУ, 41 міськком і райком ЛКСМУ, 3546 організацій і груп комуністичного підпілля.

У складі всіх підпільних комітетів, організацій і груп перебувало 103462 особи. Крім того, встановлено 1431760 учасників інших форм боротьби з фашистськими окупантами.

Заради справедливості скажу, що навіть після оголошення підсумків ще й донині залишаються не врахованими значна частина зв'язкових, розвідників партизанських з'єднань і загонів, підпільних формувань, людей, які надавали постійну допомогу партизанським і підпільним формуванням, господарів явочних квартир, а також тих, хто лікував поранених або хворих червоноармійців, партизанів і підпільників. Відповідно до Інструкції Президії Верховної Ради Української РСР їх треба визнавати учасниками підпільно-партизанської боротьби.

Комісія у справах колишніх партизанів на підставі чинного законодавства України та відповідних документів продовжує визнавати зазначених громадян учасниками підпільно-партизанської боротьби і видає їм партизанські квитки. Окрім того, ми розглядаємо матеріали й визнаємо учасниками підпільно-партизанського руху відповідно до постанови Верховної Ради України тих, хто брав участь у європейському русі Опору, учасників підпілля, що діяло в німецьких концтаборах, а також громадян України, які вели боротьбу з німецько-фашистськими загарбниками, перебуваючи в європейських антифашистських формуваннях. Комісією таким громадянам видано 17864 партизанські квитки та понад 20 тисяч довідок про їхню участь у підпільно-партизанському русі,

а також дітям колишніх партизанів та підпільників, що піддавалися репресіям і гонінням.

Щодо сумнівів, які виникають у деякого, про наслідки завданих учасниками підпільно-партизанської боротьби збитків у ході збройної боротьби в роки війни, то Комісія у справах колишніх партизанів вважає їх безпідставними, такими, що не заслуговують на увагу. Адже це означало б ігнорувати сумлінні дослідження й наполегливу працю сотень учених, працівників партійних і державних органів, командування Українського штабу партизанського руху, співробітників Комісії у справах колишніх партизанів. Відомості про завдані ворогу збитки зазначено в звітах командування й політпрацівників партизанських загонів і з'єднань, керівників підпільних формувань. Їх у післявоєнні роки обговорювали райкоми, обкоми партії, на засіданнях Комісії у справах колишніх партизанів, яку на той час очолювали Двічі Герої Радянського Союзу Сидір Артемович Ковпак та Олексій Федорович Федоров. До того ж у її складі були командири партизанських формувань та керівники підпілля. На засідання запрошували й інших зацікавлених осіб. Звіти затверджували також Український штаб партизанського руху, а обласних формувань – обкоми партії. Лише після цього їх надсилали до відповідних архівних установ. Командири партизанських з'єднань і багатьох загонів та підпільних організацій обласного масштабу звітували перед відповідними партійними органами.

Вірогідно встановлено, що під час Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років партизанськими з'єднаннями, загонами і групами, підпільними організаціями, а також підпільно-партизанськими формуваннями органів колишніх КДБ та військових штабів, що діяли в тилу ворога, було знищено або поранено: 468682 німецькі солдати та офіцери, а також їхні посібників з країн-сателітів; підірвано та пушено під укіс 5019 ешелонів; підбито та виведено з ладу 1566 танків і бронемашин, 820 гармат різного калібру й мінометів; збито та пошкоджено 211 літаків; підбито та знищено 13535 автомобілів; підірвано 607 залізничних та 1589 шосейних мостів; потоплено 105 пароплавів, барж і катерів; знищено 2,6 тис. об'єктів промислово-виробничого призначення; розгромлено 411 ворожих гарнізонів та поліцейських станів, а також 56 військових штабів.

Вважаємо, що піддавати сумніву опрацьовані наслідки підпільно-партизанської діяльності означає завдавати образу добровільним учасникам збройної боротьби з німецько-фашистськими загарбниками і не зважати на те, що велич

Перші вибори до Верховної Ради СРСР

Населення західних областей, як могло, бойкотувало вибори до Верховної Ради СРСР, які відбувалися в лютому 1946 року. Проте за межами цієї території бойкоту ніхто не помітив. Письменник А. Дімаров, який тоді працював у газеті «Радянська Волинь», розповідав, як проходили вибори: «Рано о восьмій у супроводі яструбків почали приходити люди. Лейтенант не дарма лазив на горище. Він просвердлив над обома кабінами по дірці, посадив над кожною по енкаведисту з добре потовченою крейдою в бляшанках. Зайде дядько до кабіни, стане щось писати в бюлетені, а із стелі йому на шапку чи голову вже сиплеться крейда. Вийде, проголосувавши, на двір, а тут енкаведисти: – Ану, наклонись! Чиста шапка чи голова – чеши, чоловіче, додому, а якщо посилаєш крейдою – паняй до машини!».

...у виборчому бюлетені друкувалося тільки одне прізвище – кандидата від «блоку комуністів та безпартійних». Щоб проголосувати за рекомендованого цим блоком, не треба було заходити в кабіну для таємного голосування: узяв бюлетень і тут же кинув його до урни. Та якщо виборець бажав закреслити прізвище кандидата в депутати й написати інше – вже за своїм вибором, він обов'язково мав зайти в кабіну. Звичайно, бюлетень з його волевиявленням не брався до уваги. Так само бюлетені тих, хто вибори бойкотував, акуратно зароховувалися як проголосовані членами виборчих комісій.

Із книги В. М. Литвина «Історія України» (друге доповнене та доопрацьоване видання (електронна версія), 2007 рік).

підпільно-партизанської боротьби визнано державними органами країни, вченими-істориками і навіть колишніми ворогами.

Доповідну записку групи членів комісії з цих питань було розглянуто на засіданні Комісії у справах колишніх партизанів, взяты участь у якому запросили директора Центрального державного архіву громадських об'єднань України. Комісія ухвалила рішення, яким затвердила пропозиції робочої групи, і вказала, що для сумнівів стосовно кількості учасників підпільного руху в Україні в роки Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років немає жодних підстав. Висловлення сумнівів, перекручування історичних фактів є не чим іншим, як бажанням зменшити заслуги партизанів і підпільників у Перемозі над німецько-фашистськими загарбниками.

Фото Ольги ПРОКОПЧУК.